

31.12.23

« Veien til mannens hjerte» - Noen tanker om Christianias salongkultur

Av manusforfatter Tone Holte

Boken **”Den norske Huusmoder i sit Kjøkken og Spisekammer, eller Norsk Huusholdningsbog, indeholdende Koge,- Stege,- Bage og Syltekunsten i alphabetisk Orden i Vers”** ble utgitt i Christiania 1833. Boken inneholder 249 oppskrifter, alle på vers, som kan synges på melodier etter datidens kjente nasjonale sanger og drikkeviser. Oppskriftene er krydret med satire, moral, gode råd og humor – og gir et levende tidsbilde og bl.a. innblikk i datidens rådende holdninger til kvinner og menn. Boken ble utgitt kun 2 år etter at Maren Bang gav ut Norges første trykte kokebok i 1831 og 12 år før den berømte kokeboken til Hanna Winsnes kom ut.

Kokeboken ble utgitt anonymt. Men det har kommet frem at bak utgivelsen stod tre mannlige forfattere: Lærer og forfatter Hans Allum, bygdedikteren Hans Hansson og secondløytnant Henrik Steffens Hagerup. Målgruppen for kokeboken er husmødre og kokkepiker i «bedrestilte hjem» .

Christianias salongkultur – selskapelighet der kvinnene fant sin rolle

«Det var i 1830 at Folk begynte at leve» , fortalte en eldre kvinne ved utgangen av hundreåret (Blom/Sogner, 1999) . Christiania var på den tid en by med rundt 20 000 mennesker. I rundt 15 -20 år eksisterte et spesielt miljø i Christiania som nå mer eller mindre er gått i glemmeboken. Det er dette miljøet som «Veien til mannens hjerte» løfter frem. For første gang i Norge oppstod noe i nærheten av en urban dannelseskultur etter kontinentalt mønster. Både kvinner og menn fra borgerskapet kunne møtes i salong - eller i alle fall noe som lignet på datidens europeiske overklassekulturs salonger. Man møttes i private hjem, fikk et enkelt traktement, og møtte likesinnede for å bli beriket gjennom åndelige samtaler og kunstneriske fremførelser i opplysningens tegn. Salongene ble ofte ledet av en kvinne med store sosiale nettverk og som visste hva som rørte seg i tiden. Dette var nytt, med tanke på at bare noen tiår tidligere spilte kvinnene en særdeles underordnet rolle i overklassens selskapelighet.

En foregangskvinne for denne nye formen for selskapelighet i Christiania var en kvinne som etter hvert fikk tilnavnet «Mor Koren», en sorenskriverfrue som tidlig på 1800-tallet samlet en tallrik krets i sitt hjem på Hovind. Her kunne politiske og åndelige strømninger dyrkes og debatteres, under ledelse av kretsens «mor», Christiane Koren. Andre kjente personligheter i Christianias elite som noe senere åpnet sine hjem for salong-lignende aktiviteter var John og Martine Collett, Caroline Fougstad, familien Herre, statsråd Hans Chr. Petersen, Maria Hoppe m.fl. En av de nå mest kjente salong-gjestene, er nok Camilla Collett. Hun var en hyppig gjest i Christianias og Europas salonger i tiåret før hun giftet seg i 1841. At hun huskes for dette, skyldes ikke minst diktet som Johan Sebastian Welhaven kalte «Soiree-billeder» (fra «Nyere Digte, 1844). Her beskriver han det inntrykket den unge Camilla gjorde på de andre salonggjestene – «hun blev Salongens Dronning snart...» . Som så mange andre kvinner opplevde Camilla salongen som en utvidelse av sin verden. Den gav henne nye muligheter og nye bekjente, hun opptrådte i salongene og møtte dyktige sangere og pianister (Anne Scott Sørensen, 1998).

Salongene ble for mange et forum der de kunne utvikle seg både kunstnerisk og åndelig. Det ble et sted der samtalen og samværet ble en oppdragelse i konversasjon, dannelse og opplysning –med temaer bl.a. knyttet til dyd, moral, kjærlighet, vennskap og smak. Salongene gav også mulighet til å møte kunstnere som betydde noe i samtiden.

Madame Taffel på salong

Det er i en slik sammenheng publikum i «Veien til mannens hjerte» møter Madame Taffel, som kåserer om mat og kjærlighet.

En av Madame Taffels kjepphester er at «unge kvinner av i dag lider av mangel på utdanning». Hun ønsker gjennom kokeboken og kåseriet sitt å gi opplæring til yngre kvinner. Det var absolutt etterspørsel etter slik kunnskap. De færreste kvinner av borgerskapet fikk utdanning utover grunnskolenivå. Det var først etter 1850 at pikeskolene åpnet i Christiania og i noen få andre byer i Norge.

Samfunnets oppmerksomhet ble på denne tiden mer og mer rettet mot husarbeidet. Husarbeid var tross alt det viktigste arbeidet for voksne kvinner gjennom hele 1800-tallet. Selv fru Anker på Bogstad tok et tak på

kjøkkenet om det trengtes. Opplysningstenkning og utviklings-optimisme stod samtidig i høysetet. Ny medisinsk forskning viste at befolkningens sunnhet i stor grad avhang av kvinnen i familien.

Madame Taffel ivrer for at kvinner skal være bevisst sin rolle når det gjelder familiens ve og vel. Hun hevder også at kvinnen kan gjøre sitt til at kjærligheten mellom mann og kvinne skal kunne blomstre – både før ekteskapsinngåelsen og innad i ekteskapet. Borgerskapet i Christiania - som andre steder i Europa på den tiden – giftet seg av kjærlighet, og det var et viktig mål ved ekteskapsinngåelsen at ekteskapet ble så lykkelig som mulig. En viktig oppgave for en gift kvinne var å bevare denne lykken, og rådene til kvinnene var mange. Oppofrelse, overbærenhet og tilpasningsdyktighet er viktige egenskaper å ha, noe som kommer tydelig frem både i kokeboksangene og i Madame Taffels kåseri. Det skal ennå gå mer enn 40 -50 år før kvinnesaken settes på dagsorden i Norge.

Madame Taffel har med seg en «hjelper» denne gangen – Thelma Olsen. At en kvinne fra arbeiderklassen blir tatt med på salong, er nok noe uvanlig. Thelma er imidlertid med av en spesiell grunn; Hun er der for å kaste glans over Madame Taffel og hennes veldedige gjerninger. Forholdet mellom Thelma og Madame Taffel er på ingen måte jevnbyrdig, og vil aldri bli det. Målet for Madame Taffel er å løfte opp en talentfull fattig kvinne til sitt eget nivå, - og dette gjør hun av ren medlidenhet og på egne premisser. På denne tiden var det slett ikke uvanlig å sette i gang slike prosjekter, for veldedigheten blomstret blant Christianias velstående fruer. Et eksempel på dette var oppstarten av arbeidet med å få til et barneasyl i Christiania i 1838, et stiftelsesmøte som også Karen Anker fra Bogstad var med på. Dette asylet åpnet på Grønland i 1839, samme året som Madame Taffel holder sitt kåseri.

Holdningene til arbeiderklassens fattigste var klar, i alle fall hos Madame Taffel: «Fattigdommen var i velgjørerens øyne ikke et strukturelt, men et moralsk problem. De fattige hadde ikke tatt vare på de sjansene de hadde fått, de hadde ikke vist den flid og evne til selvdisciplin som kunne ha ført dem ut av slummen» (Frykman/ Löfgren,1994). Og vil de elendige noensinne kunne endre seg og bli til noe annet enn de var født til? «Prosjekt Thelma» er et spennende eksperiment for å finne dette ut. Thelma har talent for sang og musikk, men hun er uforutsigbar, latterlig bondsk og litt vovet for salongpublikummet. Ved sin tilstedeværelse minner hun de fremmøtte i salongen om hvilke egenskaper de selv som kultiverte mennesker står for.

Madame Taffel representerer borgerskapet og er en kvinne av sin tid. Hun stortrives med å frekventere Christianias salonger. Salongkulturens æra i Norge var imidlertid ikke lang. Allerede i 1845 – 1850 var salongenes glanstid forbi i Christiania. Da hadde restaurantkulturen og den mer profesjonaliserte offentlige kulturen overtatt for den halvprivate salongkulturen. Da var det igjen mennene som dominerte. Også innen Madame Taffels område – kokekunsten – tok de profesjonelle mennene over som læremestre. For mens kvinnene tidligere hadde stått for det utsøkte matstellet, var det nå mannlige mesterkokker som fikk denne rollen.

Litteratur det henvises til:

Ida Blom og Sølvi Sogner (red) : Med kjønnsperspektiv på norsk historie, Cappelen1999

Anne Scott Sørensen (red): Nordisk Salonkultur - Et studie i nordisk skønånder og salomiljøer 1780 – 1850, Odense Universitetsforlag 1998

Jonas Frykman og Orvar Löfgren: Det kultiverte mennesket, Pax forlag 1994